

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради університету
29 серпня 2023 року,
протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«СІМЕЙНЕ ПРАВО»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
для денної форми навчання

м. Хмельницький
2023

Розробники навчально-методичних матеріалів – викладачі кафедри–

Професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор
_____ Володимир ВАТРАС

Доцентка кафедри цивільного права та процесу, кандидатка юридичних наук,
доцентка

_____ Ірина СЕРДЕЧНА

СХВАЛЕНО:

кафедрою цивільного права та процесу 04 травня 2023 року, протокол №11

Завідувачка кафедри _____ Світлана ГРИНЬКО

Декан юридичного факультету

_____ Віктор ЗАХАРЧУК

Погоджено методичною радою університету 29.08.2023 року, протокол № ____.

Голова методичної ради

_____ Ірина КОВТУН

Обліковий обсяг – 1,99 ум.др.арк.

Оновлення навчально-методичних матеріалів:

Професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

_____ Володимир ВАТРАС

Доцентка кафедри цивільного права та процесу, кандидатка юридичних
наук, доцентка

_____ Ірина СЕРДЕЧНА

СХВАЛЕНО:

кафедрою цивільного права та процесу «29» серпня 2024 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри _____ Світлана ГРИНЬКО

Обліковий обсяг оновлення навчально-методичних матеріалів – 0,9 ум.др.арк.

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		4
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	4
	1.2.	Лекції	5
	1.3.	Семінарські заняття	8
	1.4.	Самостійна робота студентів	21
	1.5.	Підсумковий контроль	23
2.	Схема нарахування балів		25
3.	Рекомендовані джерела		26
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		31

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін. зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін. зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Тема 1. Сімейне право як галузь приватного права України. Предмет, метод і джерела сімейного права	7	1	1	-	-	5	7	-	-	-	-	7
2.	Тема 2. Сім'я. Сімейні правовідносини	4	1	1	-	-	2	4	-	-	-	-	4
3.	Тема 3. Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу	10	2	2	-	-	6	10	2	1	-	-	7
4.	Тема 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя	4	-	0,5	-	-	3,5	4	-	-	-	-	4
5.	Тема 5. Майнові права та обов'язки подружжя	11	2	1,5	-	-	7,5	11	2	1	-	-	8
6.	Тема 6. Припинення шлюбу	7	2	2	-	-	3	7	2	1	-	-	4
7.	Тема 7. Сімейне договірне право	7	2	2	-	-	3	7	-	1	-	-	6
8.	Тема 8. Визначення походження дитини від батьків	7	2	2	-	-	3	7	-	-	-	-	7
9.	Тема 9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей	7	2	2	-	-	3	7	2	0,5	-	-	4,5
10.	Тема 10. Права батьків і дітей на майно. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання	7	2	2	-	-	3	7	2	0,5	-	-	4,5

11.	Тема 11. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування	7	2	2	-	-	3	7	-	1	-	-	6
12.	Тема 12. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	6	2	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
13.	Тема 13. Регулювання сімейних відносин за участю іноземного елемента. Сімейне право зарубіжних країн	6	-	1	-	-	5	6	-	-	-	-	6
	Всього годин:	90	20	20	-	-	50	90	10	6			74

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	Сімейне право як галузь приватного права. Предмет, метод і джерела сімейного права	1	
1.1.	Місце сімейного права в системі права України.		
1.2.	Предмет, метод та принципи сімейного права України.		
1.3.	Система та функції сімейного права.		
2.	Сім'я. Сімейні правовідносини	1	
2.1.	Поняття сім'ї. Право особи на сім'ю.		
2.2.	Поняття і види, зміст сімейних правовідносин.		
2.3.	Підстави виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин.		
2.4.			
2.5.	Сім'я, родинність, свояцтво, їх юридичне значення.		
3.	Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу	2	2
3.1.	Поняття шлюбу. Умови вступу в шлюб. Право на шлюб.		
3.2.	Перешкоди для державної реєстрації шлюбу.		
3.3.	Порядок реєстрації шлюбу.		
3.4.	Правовий статус наречених.		
3.5.	Підстави недійсності шлюбу.		
3.6.	Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.		
3.7.	Визнання шлюбу неукладеним.		
4.	Особисті немайнові права та обов'язки подружжя		
4.1.	Поняття особистих немайнових прав подружжя.		
4.2.	Поняття особистих немайнових обов'язків подружжя		
4.3.	Види особистих немайнових прав і обов'язків подружжя.		
5.	Майнові права та обов'язки подружжя	2	2
5.1.	Поняття майнових прав та обов'язків подружжя		

5.2.	Право особистої приватної власності подружжя.		
5.3.	Право спільної сумісної власності подружжя.		
5.4.	Поділ майна подружжя.		
5.5.	Аліментні зобов'язання подружжя. Припинення права на утримання.		
6.	Припинення шлюбу	2	2
6.1.	Поняття та підстави припинення шлюбу		
6.2.	Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану.		
6.3.	Розірвання шлюбу в судовому порядку. Юридичні наслідки розірвання шлюбу.		
6.4.	Визнання розірвання шлюбу фіктивним.		
6.5.	Встановлення режиму окремого проживання подружжя (інститут сепарації).		
7.	Сімейне договірне право	2	
7.1.	Поняття та значення шлюбного договору.		
7.2.	Зміст та форма шлюбного договору. Строк дії шлюбного договору.		
7.3.	Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору.		
7.4.	Розірвання шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.		
8.	Визначення походження дитини від батьків	2	
8.1.	Походження як підстава виникнення правового зв'язку між батьками і дітьми.		
8.2.	Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.		
8.3.	Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі.		
8.4.	Визнання батьківства, материнства за рішенням суду.		
8.5.	Встановлення факту батьківства, материнства за рішенням суду.		
8.6.	Оспорювання батьківства, материнства. Суб'єкт права на оспорювання батьківства (материнства).		
9.	Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей	2	2
9.1.	Поняття особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей		
9.2.	Порядок визначення прізвища, імені, по батькові.		
9.3.	Права та обов'язки батьків по вихованню та розвитку дитини.		
9.4.	Підстави та наслідки позбавлення батьківських прав.		
9.6.	Поновлення в батьківських правах.		
10.	Права батьків і дітей на майно. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання	2	2
10.1.	Права батьків і дітей на майно.		
10.2.	Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину.		
10.3.	Розмір оплати аліментів на дітей.		
10.4.	Участь батьків у додаткових витратах на дитину.		
10.5.	Припинення права на аліменти.		
10.6.	Визначення заборгованості і порядок її стягнення.		
11.	Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування	2	

11.1.	Поняття, умови і порядок усиновлення.		
11.2.	Таємниця усиновлення.		
11.3.	Недійсність усиновлення. Скасування усиновлення.		
11.4.	Поняття і значення інституту опіки та піклування в сімейному праві.		
11.5.	Патронат як правовий інститут.		
11.6.	Прийомна сім'я як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.		
11.7.	ДБСТ як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.		
12.	Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	2	
12.1.	Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.		
12.2.	Майнові права і обов'язки діда, баби, брата, сестри, вітчима, мачухи, пасинка, падчерки.		
13.	Особливості регулювання сімейних відносин за участю іноземного елемента. Сімейне право зарубіжних країн		
13.1.	Правове регулювання сімейних відносин в Україні за участю іноземного елемента.		
13.2.	Застосування законів іноземних держав та міжнародних договорів.		
13.3.	Регулювання сімейних відносин у зарубіжних країнах.		
	Усього	20	10

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Теми 1, 2. Сімейне право як галузь приватного права України. Предмет, метод і джерела сімейного права. Сім'я. Сімейні правовідносини

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, предмет і метод сімейного права.
2. Принципи та функції сімейного права.
3. Джерела сімейного права.
4. Поняття сім'ї та підстави її створення.
5. Поняття ознаки, структура та види сімейних правовідносин.
6. Підстави виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин.
7. Споріднення (родинність) та свояцтво і їх значення у сімейному праві.

Аудиторна робота

Вирішення студентами завдань з питань теми заняття

Завдання 1.

З'ясуйте ступінь та лінію споріднення

- 1) між батьком та сином;
- 2) між двоюрідним дядьком та племінником;
- 3) між троюрідними братами;
- 4) між прабабою та правнуком.

Завдання 2.

Порівняйте поняття „сім'я”, „родина”, „шлюб”.

Завдання 3.

Розкрийте моральні засади суспільства, яким не повинні суперечити підстави створення сім'ї.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: поняття сімейного права; предмет і метод сімейного права; система сімейного права, сімейні правовідносини, юридичні факти, спорідненість, свояцтво.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Сімейне право – це галузь приватного права України, яка регулює особисті немайнові та пов'язані з ними майнові відносини між фізичними особами, які виникають на підставі шлюбу, родинності, усиновлення та інших форм влаштування дітей позбавлених батьківського піклування. Для того, щоб у повному обсязі говорити про сімейне право як галузь права України, необхідно щоб воно володіло власним предметом та методом правового регулювання. Якщо предмет сімейного права відповідає на питання: які суспільні відносини воно регулює, то метод – на питання про те, за допомогою яких засобів це регулювання відбувається.

Принципи сімейного права – це основоположні начала, керівні положення, які визначають його сутність та мають загальнообов'язковий характер в силу їх правового закріплення. Функції сімейного права – це основні напрямки його впливу на сімейні відносини. Серед функції сімейного права виділяють регулятивну та охоронну функції. Метою регулятивної функції є регулювання сімейних відносин у непорушеному стані (порядок укладення та припинення шлюбу, усиновлення тощо). Сутність охоронної функції сімейного права полягає у охороні прав та законних інтересів суб'єктів сімейного права у разі їх порушення (стягнення аліментів, визнання шлюбу недійсним, позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав.

Система сімейного права – це його структура, склад окремих його інститутів і норм у визначеній послідовності. Система сімейного права являє собою сукупність навчальних тем, які об'єднані у двох частинах: Загальній та особливій.

Джерела сімейного права України – це форми закріплення норм, що регулюють сім'ю відносини, які виражені в Конституції, міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, законах, рішеннях Конституційного Суду України, Європейського Суду з прав людини, постановах Пленуму Верховного Суду України, відомчих нормативних актах, договорах та правових звичаях.

Сім'я — це юридичний зв'язок між фізичними особами, заснований на шлюбі, відносинах родинності, усиновленні та інших підставах, передбачених у законі, який проявляється у наділенні їх на засадах рівності взаємними особистими немайновими та майновими сімейними правами та обов'язками, спільному житті, спільності інтересів та взаємній юридичній відповідальності. Сімейні правовідносини – суспільні відносини, врегульовані нормами сімейного права, що виникають з шлюбу, родства, усиновлення чи іншої форми влаштування дітей, що залишились без піклування батьків.

Родинність – кровний зв'язок осіб, що походять один від одного чи від спільного предка. Свояцтво – відносини між родичем одного з подружжя з другим з подружжя, а також між родичами кожного з подружжя.

Семінарське заняття 2

Теми 3. Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття шлюбу та його правова характеристика.
2. Умови вступу у шлюб. Перешкоди для державної реєстрації шлюбу.
3. Державна реєстрація шлюбу та її юридичне значення. «Шлюб за добу».
4. Правовий статус наречених у сімейному праві.
5. Поняття, значення та види інституту недійсності шлюбу.
6. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.
7. Визнання шлюбу неукладеним та його відмінність від недійсного шлюбу.

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

16-річний Андрій подав до суду заяву про надання йому права на шлюб, щоб він отримав змогу зареєструвати шлюб з 19-річною Юліановою, яка є вагітною. Батьки Андрія як його надіслали суду свої заперечення щодо цього.

Проаналізуйте ситуацію.

Задача 2

До органу реєстрації актів цивільного стану звернулись громадянин Іванов і громадянка Петрова із заявою про реєстрацію шлюбу. У заяві було вказано про необхідність реєстрації шлюбу на наступний день після її подання, так як Іванов є курсантом Академії прикордонних військ і через два дні після подачі заяви він буде направлений до віддаленого місця своєї служби на заставу. Туди ж разом із ним має намір переїхати громадянка Петрова, після реєстрації шлюбу. Вказана обставина була підтверджена відповідною довідкою з Академії, яка була подана разом із заявою.

Як має вчинити орган реєстрації актів цивільного стану і якими правовими нормами він має керуватись?

Які причини можуть бути визнані поважними для скорочення строку реєстрації шлюбу?

Чи є в законі перелік таких причин?

Задача 3

25 грудня Шевчук з батьками і родичами відвідав батьків Іванової з метою домовленостей про одруження і проведення весілля. Тут же було вирішено, що шлюб буде зареєстровано 20 травня наступного року та визначено, які витрати буде нести кожна сторона.

Батьки Іванової почали підготовку до весілля і вже у лютому придбали плаття для нареченої та замовили ресторан “Світанок”.

У квітні місяці, за тиждень до подання заяви до органів реєстрації актів цивільного стану, Шевчук повідомив Івановій, що одружуватися не збирається. Остання, відповіла, що заручини відбулись і якщо Шевчук не одружиться, то вона звернеться до суду з позовною заявою про порушення умов заручин і відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

Чи задовольнить суд позов Іванової?

Задача 4

Відповідно до рішення суду шлюб подружжя Коваленко визнано недійсним. Дружина після визнання шлюбу недійсним бажає залишити собі прізвище чоловіка - Коваленко.

Ваші рекомендації?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: шлюб, шлюбний вік, наречені, недійсний шлюб, неукладений шлюб, фіктивний шлюб.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Законодавець дає юридичне визначення шлюбу як сімейного союзу жінки та чоловіка, зареєстрованого у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Умови вступу в шлюб є тими законодавчими критеріями, яким мають відповідати наречені для того, що зареєструвати шлюб і створити сім'ю. Перешкоди для реєстрації шлюбу є законодавчими застереженнями, які встановлюються державою задля уникнення визнання шлюбу недійсним і порушення прав особи в такому шлюбі.

Державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства. Її значення полягає в тому, що держава засвідчує волевиявлення наречених і наділяє їх правовим статусом подружжя, тобто надає їм особисті немайнові та майнові права та покладає на них відповідні юридичні обов'язки. Нареченими є жінка і чоловік, які подали до державного органу реєстрації актів цивільного стану заяву про реєстрацію шлюбу.

Недійсність шлюбу є особливим сімейно-правовим інститутом, який регламентує правові наслідки недодержання особами умов вступу в шлюб та реєстрації шлюбу за наявності відповідних законодавчих перешкод для цього. За своєю юридичною природою укладення недійсного шлюбу є порушенням сімейно-правових норм (правопорушенням), а юридичні наслідки визнання шлюбу недійсним відповідають терміну негативної санкції, яка застосовується компетентними органами.

Семінарське заняття 3

Теми 4, 5 Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Майнові права та обов'язки подружжя.

Питання для усного опитування та дискусії:

1. Поняття та види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
2. Право особистої приватної та спільної сумісної власності подружжя.
3. Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.
4. Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі.

5. Поняття, види та сутність прав і обов'язків подружжя щодо утримання.
6. Підстави та способи надання утримання одному з подружжя.
7. Припинення права на утримання, позбавлення такого права або його обмеження строком.
8. Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою.

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

Громадянин Терещенко звернувся до суду з позовом до своєї колишньої дружини громадянки Сенчукової про поділ майна, яке було нажите разом за час шлюбу. В позовній заяві він вимагав, щоб йому було присуджено половину всього майна і одночасно залишили за ним у приватній власності відкритий на його ім'я рахунок у "Приватбанк" у сумі 35 тис. грн., так як його колишня дружина за 8 років подружнього життя не працювала, займалась домашнім господарством. Дітей у них не було.

В свою чергу Сенчукова вимагала визнання за нею права власності на квартиру в якій вона проживала разом з Терещенком, посилаючись на те, що оплата вартості квартири здійснювалась за рахунок коштів, подарованих їй її батьками. Вона також вимагала виключи з опису майна, яке підлягало поділу, її норкову шубу, шкіряну куртку, а також золоті прикраси, подаровані їй Терещенком.

Вирішіть спір по суті.

Складіть проект рішення суду по справі.

Задача 2

Галкіна за час перебування в зареєстрованому шлюбі з Галкіним придбала спальню «Мальва», вартістю 20000 гривень, телевізор - 23000 грн, холодильник - 15000 грн. Крім того, їй особисто було подаровано фотоапарат.

Галкін одержав згідно зі свідоцтвом про спадщину після смерті батька житловий будинок. В Галкіна є грошовий вклад в сумі 70000 грн., зроблений ним до вступу в шлюб.

Галкіна звертається до суду з позовною заявою про поділ майна і просить виділити їй половину майна, яке було придбане під час шлюбу, включаючи грошовий вклад і житловий будинок.

Як вирішити питання поділу цього майна?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: материнство, батьківство, особисте немайнове право, юридичний обов'язок, особиста приватна власність, спільна сумісна власність, поділ майна, проживання жінки і чоловіка однією сім'єю без шлюбу, аліменти, додаткові витрати.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Під поняттям *особистих немайнових прав* слід розуміти юридично гарантовані можливості, які довічно належать кожній особі за законом і характеризуються немайновістю та особистісністю. Змістом особистих немайнових прав визнається можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя (ст.272 ЦК України). Отже, особисті немайнові права мають як *негативний зміст*, тобто можливість особи-носія вимагати захисту у випадку порушення, загрози порушення, невизнання чи оспорення цих прав, так і *позитивний зміст*, тобто можливість вчиняти певні активні дії, які спрямовані на їх реалізацію, в передбачених законом межах.

У сімейному праві класичними є речово-правові відносини подружжя (відносини щодо правового режиму спільного і роздільного майна) та зобов'язально-правові відносини (відносини з приводу сімейних договорів та щодо утримання подружжя). Хоча сьогодні

можливо в повній мірі вести мову про участь подружжя у корпоративних відносинах та реалізації подружжям спільних виключних прав).

Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. Зокрема, заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя. Якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу. Утримання одному з подружжя надається другим із подружжя у натуральній або грошовій формі за їхньою згодою. За рішенням суду аліменти присуджуються одному з подружжя, як правило, у грошовій формі. Аліменти сплачуються щомісячно. За взаємною згодою аліменти можуть бути сплачені наперед.

Семінарське заняття 4

Тема 6. Припинення шлюбу

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та підстави припинення шлюбу.
2. Припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим.
3. Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану.
4. Розірвання шлюбу в судовому порядку.
5. Юридичні наслідки розірвання шлюбу. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Визнання розірвання шлюбу фіктивним.
6. Поняття та сутність поновлення шлюбу.
7. Встановлення режиму окремого проживання подружжя (інститут сепарації).

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

Громадянин Іванчук звернувся до Хмельницького міськрайонного суду із позовною заявою про розірвання шлюбу з громадянкою Гнатюк, вказуючи, що після вступу у шлюб їх подружні відносини фактично припинилися, спільного господарства разом із дружиною вони не ведуть. Внаслідок шлюбу у нас народилась дитина, якій на день подання заяви виповнилось 6 місяців. Громадянка Гнатюк була проти розірвання шлюбу.

Суд відмовив позивачу у прийняття позовної заяви.

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть спір.

Задача 2

Подружжя Іванових вирішило розірвати шлюб. З цією метою вони звернулися у відділ державної реєстрації актів цивільного стану. В бесіді з ними виявилось, що спільно нажитим майном вони поділились добровільно.

У них є донька, 17 років. Працівник відділу реєстрації відмовив їм в прийнятті заяви про розірвання шлюбу, порадивши їм звернутися з цим питанням у суд.

Чи правильні дії працівника відділу державної реєстрації актів цивільного стану?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: припинення шлюбу, розірвання шлюбу, фіктивне розірвання шлюбу, актовий запис про шлюб, заходи суду щодо примирення подружжя, сепарація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Припинення шлюбу – це інститут сімейного права, який являє собою сукупність правових норм, що регулюють підстави, порядок та юридичні наслідки припинення в дружини і чоловіка їх прав та обов'язків як подружжя. Припинення шлюбу як інститут сімейного права слід відмежовувати від припинення шлюбу як однієї із підстав припинення шлюбних відносин – юридичного факту смерті чи набрання законної сили рішенням суду про оголошення фізичної особи померлою. Фактично в цій ситуації припинення шлюбу внаслідок смерті фізичної особи є однією із підстав припинення шлюбу.

Особливим видом припинення шлюбу є його розірвання. Розірвання шлюбу – це вид припинення шлюбу, шляхом волевиявлення подружжя чи одного з них, що оформлене в порядку та у спосіб визначений законом, наслідком якого є припинення в дружини і чоловіка їх прав та обов'язків як подружжя.

Юридичні наслідки розірвання шлюбу полягають у тому, що після винесення постанови ДРАЦСу чи набрання рішенням суду законної сили у осіб припиняються права та обов'язки їх як подружжя, тобто шлюбне правовідношення припиняється. З цього моменту дружина і чоловік припиняють бути членами сім'ї. Окремі їх права та обов'язки, що виникли в шлюбі можуть продовжуватись (право на утримання та права і обов'язки щодо дітей). Причому особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право після розірвання шлюбу надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище.

Інститут сепарації відомий у багатьох країнах і походить він від канонічного права як наслідок Триденного собору католицької церкви 1563 року, який заборонив розірвання шлюбу та запровадив сепарацію – відлучення від стола та ложа. Згодом сепарація знайшла своє місце у законодавстві більшості країн світу. Радянська правова доктрина заперечувала сепарацію віддаючи перевагу інституту розірвання шлюбу. СК України запровадив цей інститут.

Сепарація може бути фактичною і юридичною. При фактичній сепарації подружжя просто припиняє шлюбні відносини, однак шлюб не призупиняє. Юридична сепарація полягає у зверненні до суду із заявою чи позовом, наслідком чого є рішення суду. Відповідно до ст. 119 СК України За заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Режим окремого проживання припиняється у разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя.

Семінарське заняття 5

Тема 7. Сімейне договірне право

Питання для усного опитування та дискусії:

1. Поняття та види сімейних договорів.
2. Правова характеристика шлюбного договору.
3. Укладення, зміна та розірвання шлюбного договору.
4. Правова характеристика інших сімейних договорів:
 - договір про розподіл майна подружжя;
 - аліментний договір;
 - договір про визначення способів участі у вихованні дитини.

Аудиторна робота

Задача 1

Перед реєстрацією шлюбу Петрова та Іванов склали проект шлюбного договору, в якому передбачили режим роздільної власності на нерухоме майно, способи участі у доходах один одного і порядок несення кожним сімейних розходів.

Крім цього, Іванов, будучи бізнесменом, вказав, що бажає включення в договір положення, за яким Петрова не вправі втручатися в угоди, які він укладатиме, в тому числі під заставу спільного майна подружжя. Петрова погодилась з цим положенням. Проте, нотаріус відмовився посвідчувати шлюбний договір і поставив вимогу про виключення із договору останнього положення, як такого, що суперечить вимогам законодавства.

Дайте правову оцінку діям нотаріуса?

Чи обмежує СК України дію принципу свободи договору?

Чи може подружжя змінити в шлюбному договорі встановлений законом режим спільної сумісної власності подружжя?

Складіть проект шлюбного договору.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: сімейний договір, шлюбний договір, аліментний договір.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Прийняття СК України ознаменувало собою розширення договірної регулювання сімейних відносин, чим поглибило не лише збільшення засад диспозитивності в сімейному праві, але й зблизило сімейне та цивільне законодавство. Таким чином, договір став повноправним джерелом сімейного права і як наслідок започатковано формування нового сімейно-правового інституту – сімейного договірної права як сукупності правових норм, що регулюють сімейні відносини на підставі договору.

Сімейний договір – це домовленість між суб'єктами сімейних відносин, спрямована на виникнення, зміну чи припинення між ними сімейних прав та обов'язків.

Під **шлюбним договором** слід розуміти домовленість осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або подружжя, спрямовану на встановлення, зміну або припинення їх майнових прав та обов'язків під час шлюбу та (або) у випадку розлучення. Шлюбний договір може бути укладено як до так і під час шлюбу. Укладений шлюбний договір між нареченим набирає чинності з часу реєстрації шлюбу, а договір між подружжям – з часу його нотаріального посвідчення.

Семінарське заняття 8

Тема 9. Визначення походження дитини від батьків

1. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини.
2. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.
3. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.
4. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі.
5. Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини.
6. Визнання батьківства та материнства за рішенням суду. Встановлення факту батьківства та материнства за рішенням суду.
7. Оспорювання батьківства та материнства.

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

Громадянин Орлов зареєстрував шлюб із громадянкою Сидоренко 22 січня 2010 року. Будучи співробітником органів внутрішніх справ він 1 лютого 2011 року трагічно загинув. 1 лютого 2012 року у дружини покійного народилась дитина. Під час реєстрації народження за заявою Сидоренко батьком дитини було вказано покійного Орлова про, що і було проведено відповідний запис.

Батьки Орлова не погодились з таким записом, оскільки дитина народилась через рік після смерті батька та звернулися до суду із заявою про оспорювання батьківства.

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть спір.

Задача 2

Руденко готувала їжу, займалася прибиранням у домі. Коваленко купував продукти, надавав допомогу у веденні спільного господарства. У лютому 2006 р. Руденко повідомила Коваленка про те, що у них буде дитина. Він зустрів цю звістку з радістю і поділився цим зі своїми друзями не заперечуючи, що він буде по відношенню до майбутньої дитини батьком.

Але в квітні 2006 р. Коваленко різко змінив ставлення до Руденко став грубити, вимагати перервати вагітність. Після цього Руденко повернулася до своїх батьків. 17 квітня 2006 року у неї народився син Сергій. Від подання заяви для запису його батьком дитини і від надання матеріальної допомоги Коваленко відмовився.

Руденко змушена звернутися з позовною заявою про визнання батьківства і стягнення аліментів в суд, який встановив, що Коваленко є батьком дитини, і стягнув на користь Руденко. Аліменти на утримання сина.

Чи правильно вирішив суд?

Задача 3

Іванова з Петровим перебували у шлюбі, але уже 2 роки сумісно не проживають. В Іванової народилась дитини від фактичного шлюбу з Нікітіним, який визнав, що він є батьком дитини і просить, щоб його записали в актовий запис батьком дитини. Петров не заперечує проти цього.

Як вирішити дане питання згідно з чинним законодавством?

Задача 4

Які документи необхідні для реєстрації знайденої дитини? Хто буде заявником?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: батьківство, материнство, допоміжні репродуктивні технології, визнання батьківства, оспорювання батьківства.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Відповідно до ст. 121 СК України права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому державним органом реєстрації актів цивільного стану. Таким чином, самостійним видом сімейних правовідносин є батьківське правовідношення, тобто суспільні відносини, врегульовані нормами сімейного права, що виникають на підставі походження дитини від матері та батька.

Походження дитини від своїх батьків ґрунтується на наявності між ними кровного споріднення, тобто відносин родинності. Серед підстав створення сім'ї законодавець виділяє кровне споріднення (ч. 4 ст. 3 СК України). Кровна спорідненість є нічим іншим як родинністю, тобто відносинами, які ґрунтуються на походженні одної особи від іншої.

Дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя. Походження дитини від подружжя визначається на підставі Свідоцтва про шлюб та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини. Дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від подружжя.

Якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від матері визначається на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини. Якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від батька визначається:

1) за заявою матері та батька дитини; 2) за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини; 3) за рішенням суду.

Семінарське заняття 9

Тема 10. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, види та правова характеристика особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей.

2. Особливості здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків неповнолітніми батьками.

3. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Вирішення спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї.

4. Право батьків на визначення місця проживання дитини. Спір між матір'ю та батьком щодо місця проживання малолітньої дитини.

5. Поняття та сутність інституту позбавлення батьківських прав.

6. Інститут відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав та його правові наслідки.

7. Обов'язок дитини, повнолітніх дочки та сина піклуватися про батьків.

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

Після реєстрації шлюбу між Федюк і Івановою почались постійні сварки, спочатку на побутовому ґрунті, які згодом перетворились на особисту неприязнь. Коли Іванова повідомила чоловікові про свою вагітність, він почав вимагати проведення абортів, а після відмови Іванової зібрав речі і пішов геть. У квітні народилась дитина. Федюк не з'явився в пологовий будинок і не допоміг дружині забрати малюка. Жодної інформації про нього не було відомо протягом року.

Іванова, втративши надію на збереження сім'ї, познайомилась із Пойдюк, який запропонував їй жити разом і допомагати утримувати дитину. Дізнавшись про це Федюк в стані акогольного сп'яніння з'явився до дружини і почав вимагати припинення стосунків із Пойдюк. Після цього він наніс останній кілька ударів і повідомив, що якщо вона його не послухає, то він її вб'є, а дитину продасть за кордон.

Іванова звернулась з позовною заявою про позбавлення батьківських прав до суду.

Вирішіть спір.

Чи задовольнить суд позов Іванової?

Задача 2

Трачук знаходився в зареєстрованому шлюбі з Коваль, 15 вересня 2006 р. шлюб було розірвано. Є дочка Оксана, 4 роки. Колишнє подружжя проживає в різних місцях. Донька живе з матір'ю, яка чинить перешкоди для зустрічей батька з дитиною. Трачук звертався з заявою в органи опіки і піклування з питання участі його у вихованні і побаченні з дочкою.

Рішенням органу опіки і піклування було встановлено, що Трачук може забирати до себе дочку Оксану з 8 до 20 год. кожної суботи. Спочатку Коваль дотримувалась цього рішення, але ось уже місяць не дозволяє дочці бувати у Трачука, порушує його батьківські права.

Як вирішити даний спір?

Задача 3

Батьки Петра є наркоманами, залишають його самого в домі без нагляду. Жорстоко поводяться з ним. Малюк часто плаче, голодний. В домі холодно.

Чи можливо батьків Петра позбавити батьківських прав?

Які наслідки позбавлення батьківських прав?

Який порядок поновлення в батьківських правах?

Задача 4

При аналізі документів, які подали батьки для реєстрації народження дитини, встановлено, що у батька подвійне ім'я - Анатолій-Альберт. Яким чином буде зазначено по батькові дитини в актовому записі про народження?

Задача 5

До відділу ДРАЦС звернувся гр. Туниця з заявою про реєстрацію народження дитини. Як з'ясувалось, прізвище батька після реєстрації шлюбу - Туниця, а матері Кравченко. Батько наполягав на присвоєнні дитині прізвища Туниця.

Ваші рекомендації?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: дитина, малолітній, неповнолітній, батько, матір, спілкування, виховання, позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, піклування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

СК України закріплює принцип рівності прав та обов'язків батьків щодо дитини та прав та обов'язків дітей щодо батьків. Так, відповідно до ст. 141-142 СК України Мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини. У свою чергу діти мають рівні права та обов'язки щодо батьків, незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою.

На батьків покладається широке коло особистих немайнових прав та обов'язків щодо дитини.

Семінарське заняття 8

Тема 10. Права батьків і дітей на майно. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання

1. Право власності батьків і дитини на майно. Особливості управління майном дитини.

2. Поняття та сутність обов'язків матері, батька утримувати дитину. Порядок стягнення аліментів.

3. Участь батьків у додаткових витратах на дитину.

4. Підстави припинення аліментних зобов'язань.

5. Особливості обов'язків батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання.

6. Поняття та сутність обов'язку повнолітніх дітей утримувати батьків.

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

У подружжя Макарових є син Сергій. До 17 грудня 2007 року вони спільно жили і виховували сина. Після чого, не розірвавши шлюб, Макарова з сином переїхали до м.Волочиська і стали проживати біля батьків Макарової. З тих пір Макаров ніякої матеріальної допомоги не надає дружині на утримання сина.

Куди повинна звернутись Макарова з заявою?

Як вирішується даний спір?

Задача 2

Орлов звернувся з позовом до своєї повнолітньої дочки Ольховик про стягнення аліментів в розмірі 2500 гривень щомісяця. В обґрунтування своїх вимог позивач посилався на те, що є пенсіонером, особою з інвалідністю 3-ї групи, розмір його пенсії складає 2000 гривень, з яких частина грошей витрачається на ліки, тому коштів недостатньо, а донька не допомагає.

Ольховик пояснила, що її заробіток становить 10000 гривень, на утриманні має малолітню дочку, допомагає матері, а батько хоче стягнути з неї аліменти, щоб компенсувати витрати на утримання колишньої дружини.

Вирішіть спір.

Задача 3

Довженко звернулася до суду з позовом до колишнього чоловіка про збільшення розміру аліментів на утримання двох дітей до 1/2 його заробітку. Вона пояснила, що аліменти в розмірі 1/3 заробітку є недостатніми, оскільки діти хворіють, необхідно купити їм ліки, додаткове харчування, забезпечити їм санаторно-курортне лікування.

Батьки Довженка теж звернулись до сина з позовом про стягнення аліментів, оскільки теж хотіли б поїхати до санаторію.

Вирішіть спір.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: дитина, малолітній, неповнолітній, батько, матір, аліменти, утримання, майно, управління майном.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Майнові права та обов'язки батьків і дітей є похідним від особистих немайнових прав та обов'язків, так як останні виникають раніше та пов'язуються із визначенням походження дитини від батьків. Серед них можливо визначити речеві права (право власності) та зобов'язальні (правовідносини щодо утримання та щодо договорів).

Принцип роздільності майна батьків і дітей полягає у тому, що батьки і діти, зокрема ті, які спільно проживають, можуть бути самостійними власниками майна. При вирішенні спору між батьками та малолітніми, неповнолітніми дітьми, які спільно проживають, щодо належності їм майна вважається, що воно є власністю батьків, якщо інше не встановлено судом.

Батьки управляють майном, належним малолітній дитині, без спеціального на те повноваження. Батьки зобов'язані дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах. Якщо малолітня дитина може самостійно визначити свої потреби та інтереси, батьки здійснюють управління її майном, враховуючи такі потреби та інтереси.

Батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі. Таким чином, обов'язок по утриманню може виконуватися як добровільно, так і примусово за рішенням суду (кошти на

утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі).

Семінарське заняття 9

Тема 11. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Питання для усного опитування та дискусії

1. Усиновлення як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Таємниця усиновлення.
3. Недійсність усиновлення.
4. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.
5. Опіки та піклування в сімейному праві.
6. Патронат як правовий інститут.
7. Влаштування дитини у прийомну сім'ю як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
8. Влаштування дитини у дитячий будинок сімейного типу як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Аудиторна робота

Вирішення студентами задач з питань теми заняття

Задача 1

Після смерті батьків неповнолітнього Олега Дубровика його родичами почалось вирішення питання про подальше виховання дитини. При цьому більшістю родичів була висловлена думка, що найбільш сприйнятним варіантом буде його усиновлення дядьком Вовчиковим, як найближчим родичем. Проте, останній пояснив родичам, що він не проти усиновити дитину, але не може цього зробити, оскільки проти цього заперечує його дружина, а він аби зберегти сім'ю, не має бажання конфліктувати з жінкою.

Тоді бабуся хлопчика (матір батька дитини і Вовчикова), вважаючи доводи сина необґрунтованими, сама звернулася до суду із заявою про зобов'язання Вовчикова усиновити дитину.

Чи правомірно вчинила бабуся?

Чи прийме суд її заяву до розгляду?

Задача 2

Дитина Алексєєв, народився 15.02.2008 р. в Шепетівці. Мати - Іванова перебуває у зареєстрованому шлюбі з Котенком. Батько дитини позбавлений батьківських прав. Котенко бажає усиновити дитину.

Надайте косультацию.

Задача 3

Іванова дала згоду на усиновлення її сина. Після винесення судового рішення про його усиновлення подружжям Федюк, але до набрання цим рішенням законної сили, Іванова подала заяву про те, що відкликає свою згоду на усиновлення дитини, внаслідок чого рішення суду було скасовано. Подружжя Федюк подали позов до Іванова, в якому зазначали, що внаслідок того, що вона раптово, без жодних пояснень відізвала згоду на усиновлення, заподіяла їм моральну шкоду.

Чи має бути задоволений такий позов судом?

Чи зобов'язана особа, що відхиляє згоду на усиновлення дитини, пояснювати причини свого вчинку?

Чи несе вона цивільну відповідальність за необґрунтований відзив згоди на усиновлення?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального

матеріалу теми, є: діти-сироти, діти-позбавлені батьківського піклування, усиновлення, таємниця усиновлення, усиновлювач, опікун, піклувальник, підопічний, патронат, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Усиновлення - прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. Усиновлення дитини провадиться в її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Встановлення опіки та піклування - влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають, переважно, у сімейних, родинних відносинах з цими дітьми-сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів.

Передача до прийомної сім'ї - добровільне прийняття за плату сім'єю або окремою особою, яка не перебуває у шлюбі, із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей на виховання та для спільного проживання.

Передача до дитячого будинку сімейного типу - прийняття в окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб.

Закладами для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування є медичні, навчальні, виховні заклади, заклади та установи органів праці та соціального захисту населення, в яких проживають діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування.

Інститут влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування – це системна сукупність норм сімейного права, яка регулює однорідні суспільні відносини, щодо влаштування дітей позбавлених батьківського піклування, що здійснюються за допомогою таких форм вираження даного інституту, як: встановлення опіки (піклування), усиновлення, передача дитини до прийомної сім'ї, дитячого будинку або закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сутністю інституту влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування є забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання та розвитку таких дітей через систему заходів, спрямованих на захист їх прав та інтересів і визначення форми влаштування дітей, що позбавлені батьківського піклування.

Система інституту влаштування дітей позбавлених батьківського піклування – це взаємопов'язана внутрішньою структурою сукупність форм вираження даного інституту та відношень між ними, що утворюють єдине ціле в процесі їх реалізації.

Семінарське заняття 10

Теми 12,13. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Особливості регулювання сімейних відносин за участю іноземного елемента. Сімейне право зарубіжних країн

Питання для усного опитування та дискусії

1. Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
2. Майнові права і обов'язки діда, баби, брата, сестри, вітчима, мачухи, пасинка, падчерки.
3. Порядок стягнення аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів.
4. Правове регулювання сімейних відносин в Україні за участю іноземного елемента.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: інші члени сім'ї, родичі, дід, баба, прадід, прабаба, тітка, дядько, племінник, племінниця, порівняльне право, іноземний елемент, колізійні норми.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Під особистими немайновими правовідносинами інших членів сім'ї та родичів слід розуміти – врегульовані нормами сімейного права відносини між іншими членами сім'ї та родичами стосовно їх особистих немайнових благ та інтересів.

Особливостями особистих немайнових відносин між іншими членами сім'ї та родичами є те, що вони не мають економічного змісту та майнового характеру, виникають щодо визначених нематеріальних благ, тісно пов'язані з особистістю іншого члена сім'ї та родича, є невіддільними від неї і не можуть відчужуватись, як і самі блага, стосовно яких виникають особисті права і обов'язки.

Суб'єктний склад особистих немайнових правовідносин, що виникають між іншими членами сім'ї та родичами складають: баба, дід, прабаба, прадід, внуки, правнуки, брати, сестри, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок та фактичні вихователі (особи, у сім'ї яких виховувалась дитина).

Особливістю майнових правовідносин, що виникають між такими суб'єктами сімейного права як інші члени сім'ї та родичі є те, що вони не можуть вписуватись у загальний теоретичний поділ сімейних правовідносин, оскільки речові відносини, що виникають між такою категорією осіб регулюються цивільним законодавством України і знаходяться поза межами регулювання СК України, на відміну від речових правовідносин подружжя. Тому сімейне законодавство піддає правовій регламентації лише зобов'язально-правові сімейні правовідносини. Такими є відносини, що виникають між іншими членами сім'ї та родичами на основі укладення сімейного договору (див. коментар до ст. 9 СК України) та відносини, що виникають з приводу утримання вказаних категорій осіб (глава 22 СК України).

1.4. Самостійна робота студентів

1.4.1 Завдання на самостійну роботу

Блок завдань 1

Теми 1, 2. Сімейне право як галузь приватного права України. Предмет, метод і джерела сімейного права. Сім'я. Сімейні правовідносини

1. Визначити поняття, сутність та особливості встановлення факту спільного проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу (т.зв. фактичні шлюбні відносини)

Блок завдань 2

Теми 3, 4, 5. Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Майнові права та обов'язки подружжя.

Детально описати (або відобразити схематично) із застосуванням знімків екрану порядок реєстрації «шлюбу онлайн»

Або

Детально описати (або відобразити схематично) порядок реєстрації «шлюбу за добу»

Або

Описати, які дії має вчинити особа, яка досягла 16-тирічного віку та бажає зареєструвати шлюб

Блок завдань 3

Тема 6. Припинення шлюбу

Скласти позовну заяву про розірвання шлюбу

Блок завдань 4

Тема 9, 10. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Права батьків і дітей на майно. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання

Надати правову консультацію, щодо дій, які потрібно вчинити клієнту для підготовки документів для подачі до суду позовної заяви про позбавлення батьківських прав (написати, які документи потрібно підготувати для подання відповідної заяви).

Блок завдань 5

Тема 11. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

1. Надати правову консультацію, щодо дій, які потрібно вчинити клієнту для підготовки документів для подачі до суду заяви про усиновлення дитини
2. Підготувати заяву до суду про усиновлення дитини вітчимою (або мачухою)

Блок завдань 6

Теми 1-13. Сімейне право як галузь приватного права України. Предмет, метод і джерела сімейного права. Сім'я. Сімейні правовідносини. Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Майнові права та обов'язки подружжя. Припинення шлюбу. Сімейне договірне право. Визначення походження дитини від батьків. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Права батьків і дітей на майно. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Регулювання сімейних відносин за участю іноземного елемента. Сімейне право зарубіжних країн

Переглянути художній фільм (мультфільм) та/або прочитати художній твір, проаналізувати матеріал на наявність в ньому сімейно-правових відносин, що виникають між героями фільму та/або твору.

Підготувати презентацію зі знімками екрана (англ. screenshot, скриншот, зняток) та/або з епізодами з фільму (мультфільму) або уривками з художнього твору з описом конкретних ситуацій із сімейного права.

Коло правовідносин, які можуть бути описані у презентації визначено в темах навчальної дисципліни «Сімейне право».

1.4.2. Вимоги до виконання та оформлення студентами самостійної роботи.

Самостійною роботою студента є завдання, яке виконується кожним студентом індивідуально. Самостійна робота виконуються усіма студентами під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Це засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Самостійна робота студентів складається з блоків завдань. Блоки завдань 1-5 полягають у виконанні завдань кожним студентом здійснюються протягом семестру у електронному вигляді.

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см.

Для виконання блоку завдань 6 студент(ка) самостійно готує презентацію зі знімками екрана (англ. screenshot, скриншот, зняток) та/або з епізодами з фільму (мультфільму) або уривками з художнього твору з описом конкретних ситуацій із сімейного права.

Коло правовідносин, які можуть бути описані у презентації визначено в темах навчальної дисципліни «Сімейне право».

Технічні вимоги: оформлення завдання відбувається у вигляді слайдів, створених за допомогою програми .

Кількість слайдів не менше 15.

Самостійна робота в електронному вигляді здійснюються у строки визначені викладачем. Виконані завдання прикріплюють у google class. Посилання на приєднання до google class студенти отримують на початку навчального семестру.

1.5. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену.

1.5.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття сімейного права.
2. Предмет сімейного права. Метод сімейного права.
3. Принципи сімейного права.
4. Функції сімейного права. Система сімейного права.
5. Місце сімейного права в системі права України.
6. Сімейне право як навчальна дисципліна. Сімейне право як наука.
7. Поняття та види джерел сімейного права.
8. Поняття сім'ї. Підстави створення сім'ї.
9. Функції сім'ї.
10. Право особи на сім'ю.
11. Поняття та ознаки сімейних правовідносин.
12. Види сімейних правовідносин.
13. Суб'єкти, об'єкти та зміст сімейних правовідносин.
14. Підстави виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин.
15. Поняття та види родинності. Поняття свояцтва. Їх у сімейному праві.
16. Здійснення сімейних прав. Виконання сімейних обов'язків.
17. Захист сімейних прав та інтересів.
18. Участь органів опіки і піклування у захисті сімейних прав та інтересів.
19. Судовий захист сімейних прав.
20. Нотаріальний захист сімейних прав.
21. Самозахист сімейних прав.
22. Застосування до регулювання сімейних відносин Цивільного кодексу України.
23. Застосування аналогії права та аналогії закону у сімейному праві.
24. Врахування звичаїв при вирішенні судом сімейних спорів.
25. Акти цивільного стану.
26. Строки та терміни у сімейному праві.
27. Особливості застосування позовної давності до вимог, що впливають із сімейних правовідносин.
28. Шлюб як основна підстава виникнення сімейних прав та обов'язків.
29. Поняття та ознаки шлюбу.
30. Концепції шлюбу у юридичній науці.
31. Відмінність шлюбу від фактичних шлюбних відносин.
32. Шлюбний вік та його юридичне значення. Право на шлюб.
33. Умови вступу у шлюб.
34. Порядок державної реєстрації «шлюбу за добу».
35. Перешкоди для державної реєстрації шлюбу.
36. Правові наслідки шлюбу.
37. Правозгідність шлюбу.
38. Державна реєстрація шлюбу та її юридичне значення.
39. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу.
40. Особливості реєстрації шлюбу із особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі.
41. Особливості реєстрації шлюбу з іноземними громадянами та особами без громадянства.
42. Правовий статус наречених.
43. Поняття та значення інституту недійсності шлюбу.
44. Види недійсних шлюбів.

45. Правові наслідки недійсності шлюбу.
46. Визнання шлюбу недійсним після його припинення. Час з якого шлюб є недійсним.
47. Співвідношення понять «визнання шлюбу неукладеним» та «визнання шлюбу недійсним».
48. Поняття та підстави припинення шлюбу.
49. Співвідношення понять «припинення шлюбу» та «розірвання шлюбу».
50. Припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим.
51. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання.
52. Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану.
53. Розірвання шлюбу в судовому порядку.
54. Особливості розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя.
55. Особливості розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя.
56. Заходи суду щодо примирення подружжя.
57. Визнання розірвання шлюбу фіктивним.
58. Поняття та сутність поновлення шлюбу.
59. Встановлення режиму окремого проживання подружжя (інститут сепарації).
60. Поняття та види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
61. Поняття та види майнових прав та обов'язків подружжя.
62. Право особистої приватної власності подружжя.
63. Право спільної сумісної власності подружжя.
64. Особливості поділу майна подружжя, що є їх спільною сумісною власністю.
65. Застосування позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.
66. Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі.
67. Поняття та сутність прав і обов'язків подружжя по утриманню.
68. Договір подружжя про надання утримання.
69. Поняття аліментів та порядок їх стягнення.
70. Види доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.
71. Припинення права на утримання одного з подружжя.
72. Право дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини.
73. Право чоловіка на утримання у разі проживання з ним дитини.
74. Право на утримання того з подружжя, з ким проживає дитина-інвалід.
75. Взаємна участь дружини та чоловіка у витратах на лікування.
76. Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою.
77. Поняття та види сімейних договорів.
78. Поняття та значення шлюбного договору.
79. Зміст шлюбного договору. Форма шлюбного договору.
80. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору.
81. Визнання шлюбного договору недійсним.
82. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.
83. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.
84. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі.
85. Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини.
86. Визнання батьківства (материнства) за рішенням суду.
87. Встановлення факту батьківства (материнства) за рішенням суду.
88. Оспорювання батьківства.
89. Оспорювання материнства.
90. Поняття та сутність особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей.

- 91.Порядок визначення прізвища, імені, по батькові дитини. Зміна прізвища дитини її батьками.
- 92.Права та обов'язки неповнолітніх батьків.
- 93.Врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя.
- 94.Право батьків на визначення місця проживання дитини.
- 95.Поняття та сутність інституту позбавлення батьківських прав.
- 96.Підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав.
- 97.Поновлення батьківських прав.
- 98.Інститут відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав та його правові наслідки.
- 99.Поняття та сутність майнових прав та обов'язків батьків і дітей.
- 100.Особливості управління майном дитини.
- 101.Поняття та сутність обов'язків матері, батька утримувати дитину.
- 102.Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину.
- 103.Стягнення аліментів за минулий час та заборгованості за аліментами.
- 104.Участь батьків у додаткових витратах на дитину.
- 105.Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.
- 106.Особливості обов'язків батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання.
- 107.Поняття та сутність обов'язку повнолітніх дітей утримувати батьків.
- 108.Поняття та сутність інституту усиновлення.
- 109.Правові наслідки усиновлення.
- 110.Право на таємницю усиновлення.
- 111.Недійсність усиновлення. Скасування усиновлення.
- 112.Поняття і значення інституту опіки та піклування в сімейному праві.
- 113.Патронат над дитиною як правовий інститут.
- 114.Влаштування дитини у прийомну сім'ю як форма влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
- 115.Влаштування дитини у дитячий будинок сімейного типу як форма влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
- 116.Поняття та сутність особистих немайнових прав і обов'язків інших членів сім'ї та родичів.
- 117.Поняття та сутність майнових прав і обов'язків інших членів сім'ї та родичів.
- 118.Поняття та сутність сімейних правовідносин з іноземним елементом.

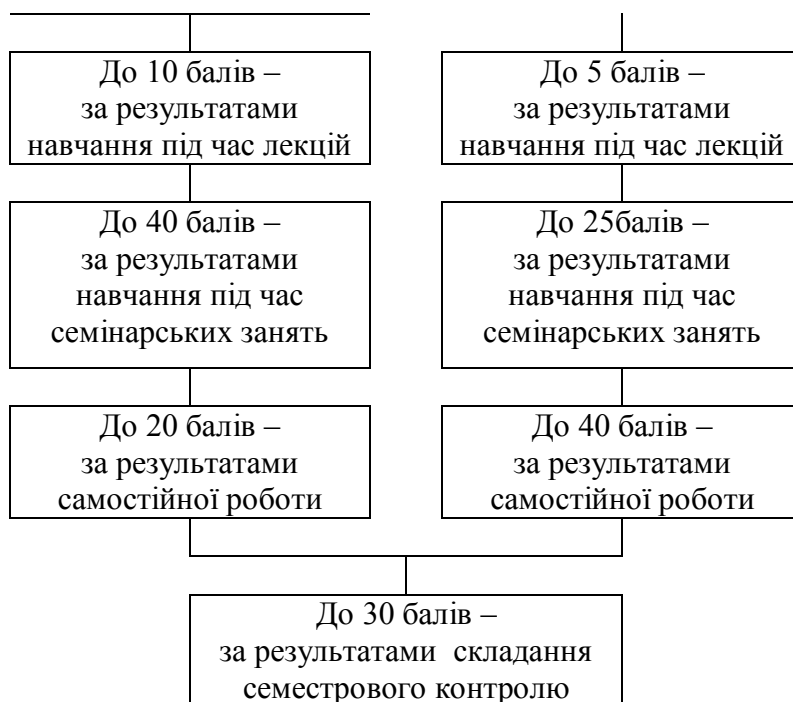
1.5.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Поняття, предмет та метод сімейного права.
2. Підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав.
3. Недійсність усиновлення. Скасування усиновлення.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 10 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Денна	10	1,0	2,0	3,0	4,0	5,0	6,0	7,0	8,0	9,0	10,0

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 3 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

2.4. Обсяг балів, здобутих студентом за самостійну роботу, обчислюється за сумою балів, здобутих за виконання кожного із цих завдань у таких межах:

Загальна кількість балів за самостійну роботу за семестр	Кількість балів за виконані блоки завдань №1,2,3,4,5	Кількість балів за виконаний блок завдань №6	Кількість блоків завдань
20	3	5	6

7.Рекомендовані джерела

7.1.Основні джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Ромовська З.В. Українське сімейне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 500 с.

3. Сімейне право України : підручник. Т.В.Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера. За заг. ред. Т.В.Боднар, О.В.Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2016. 520 с.
4. Сімейне право України: підручник. Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. 3-тє вид., перероб., доп. К. : Юрінком Інтер, 2011. 264 с.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. (зі змінами та доповненнями) ОВУ. 2002. № 7. Ст. 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2004. №40-42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

7.2.Допоміжні джерела

7. Grytsyshyna L. V. The regime of separation of couple in the family law of ukraine as one of the ways of termination of marriage. Visegrad journal on human rights. №6. 2020. С. 132-138.
8. Hrytsyshyna Larysa. Grounds for ending of marriage in states of the world: comparative and law research. Зарубіжний науковий журнал «Recht der Osteuropäischen Staaten». № 1/2021. С. 25-31.
9. Анікіна Г. В., Гаврік Р. О. Досягнення шлюбного віку як умова вступу в шлюб в законодавстві зарубіжних країн. Журнал східноєвропейського права. 2021. № 92. С. 20-26.
10. Бондаренко-Зелінська Н. Л., Бориславська М. В. До питання про захист прав дитини: вітчизняний та зарубіжний досвід. Університетські наукові записки. 2021. № 6 (84).
11. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. № 10-12. 2023. Цивільний кодекс України. Сімейний кодекс України. Київ, Юрінком Інтер, 2023. 611 с.
12. Ватрас В. А. До питання про релігійні норми як джерела сімейного права. Visegrad Journal for Human Rights. 2020. № 3 (volume 1). С. 41-47.
13. Ватрас В. А., Чернега В.М. Науково-практичний коментар приписів першого та сьомого розділів Сімейного кодексу України. Київ : Ліра-К, 2023. 102 с.
14. Ватрас В.А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія. Хмельницький: Видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824с.
15. Ватрас В.А. Нормативно-правовий договір як джерело сімейного права. Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с. С. 136-138.
16. Ватрас В. А. Право особи на сім'ю у практиці європейського суду з прав людини та національній правовій доктрині. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2023. № 2 (54). С. 101-107. URL:<http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/81>.
17. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.12.: Сімейне право. редкол.: Борисова В. І., Ходико Ю. Є., Кузнєцова Н. С., Кохановська О. В., Довгерт А. С., Кот О. О., Красицька Л. В., Труба В. І. Харків, Право, 2021. 479 с.
18. Гаврік Р. О., Анікіна Г. В. Правові наслідки припинення шлюбу у сімейному праві: порівняльно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №8. С. 66-69.
19. Гринько С. Д. Деліктоздатність неповнолітніх фізичних осіб за цивільним законодавством України та зарубіжних країн: порівняльно-правовий аспект. Часопис цивілістики: науково-практичний журнал. 2015. Вип. 19. С. 158–165.
20. Гринько С. Д. Фізичні особи як суб'єкти деліктних зобов'язань за римським приватним правом. Університетські наукові записки : Часопис ХУУП. 2015. № 2. С. 49-59.
21. Грицишина Л. В. Правові наслідки припинення шлюбу за законодавством України. Південноукраїнський правничий часопис. №1. 2021. С. 183-187.
22. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу за нормами міжнародного приватного права. Юридичний бюлетень. №19. 2021. С. 89-92.

23. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу шляхом розірвання в сімейному праві України. Прикарпатський юридичний вісник. №6 2020. С. 34-37.
24. Грицишина Л. В. Розірвання шлюбу з окремими категоріями осіб в сімейному праві України. Університетські наукові записки. №5 (77). 2020. С. 57-63.
25. Декларація прав дитини від 20 лист. 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384 - Text
26. Дякович М. М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків : ЕКУС, 2022. 416 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4683&download_id=1671&srsrtid=AfmBOorqLRcLTjpmuVJpcuLpZ0NERekQA2xTJZ_yNCDRaWmWwuVUZh_q
27. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135 - Text
28. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях : Т. 1 / Уклад. : Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. К. : Правова єдність, 2009. 1168 с.
29. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях : Т. 2 / Уклад. : Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. К. : Правова єдність, 2009. 1240 с.
30. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 02 жовт. 2006 р. : Закон України від 14 вер. 2006 р. № 135-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001#Text
31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 - Text
32. Конвенція про контакт з дітьми (ETS № 192) від 15 трав. 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_659 - Text
33. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання від 23 лист. 2007 р. : Закон України від 11 січ. 2013 р. № 26-VII. Офіційний вісник України. 2013. № 12. Ст. 453. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text
34. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 - Text
35. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20 черв 1956 р. Офіційний вісник України. 2010. № 45. Ст. 1496. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_425#Text
36. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовт. 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188 - Text
37. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих немайнових прав батьків і дітей : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.
38. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право : навч. посіб. / М. В. Менджул ; рец. : С. Б. Булеца, Л. В. Красицька, О. А. Явор. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
39. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України. За ред. Є.О.Харитонов. Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. 552 с.
40. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України: Видання друге, доповнене. За ред. Є.О. Харитонов. Х.: ТОВ «Одіссей». 2008. 560 с.
41. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. За ред. Ю.С.Червоного. К. : Істина, 2003. 464 с.
42. Науково-практичний коментар. Сімейний кодекс України. За заг. ред. Т.В.Боднар, О.В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2020. 552 с.
43. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини, затв. Постановою КМ України №866 від 24.09.2008р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>

44. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини, затв. Постановою КМ України №866 від 24.09.2008р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>
45. Положення про дитячий будинок сімейного типу: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 564. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-п>
46. Положення про прийомну сім'ю: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 565. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п>
47. Порядок взаємодії місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: затв. Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України від 01.06.2012 р. № 329/409/652/502 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 20.06.2012р. за №1007/21319). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1007-12>
48. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції від 22 лютого 2012 р. № 296/5. Офіційний вісник України. 2012. № 17. Ст. 632. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
49. Порядок призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. № 189. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-п>
50. Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 148. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-п#n13>
51. Порядок стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 р. № 1203. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-п>
52. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин : Роз'яснення Міністерства юстиції України від 05 лип. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048323-11#Text>
53. Про виконавче провадження Закон України № 1404-VIII від 2.06.2016 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
54. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 27.07.2010 р. № 2398-VI. Голос України. 2010. № 137. Ст. 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
55. Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном : Наказ Міністерства юстиції України від 29 груд. 2006 р. Офіційний вісник України. 2007. № 1. Ст. 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1150-17#Text>
56. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні від 09 вер. 2013 р. № 787 : Наказ Міністерства охорони здоров'я України. Офіційний вісник України. 2013. № 82. Ст.3064. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>
57. Про затвердження Правил опіки та піклування : Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 трав. 1999 р. № 34/166/131/88. Офіційний вісник України. 1999. № 26. Ст. 1252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>
58. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XIII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425->

12#Text

59. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 22. Ст. 981. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
60. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>
61. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 бер. 2007 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07 - Text>
62. Ревуцька, І. Е. До питання створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС : монографія. Ужгород : РІК-У, 2020. 188 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/60481/3/%D0%94%D0%BE%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>
63. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. К.: Ін Юре, 2003. 532 с.
64. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики. Одеса : Фенікс, 2018. 378 с.
65. Сердечна І. Л. До питання про поняття здійснення суб'єктивних сімейних прав. Аналітично- порівняльне законодавство. Електронне наукове видання. №6. 2023. С. 277-281.
66. Сердечна І.Л. Дитина як учасник зобов'язальних правовідносин. Університетські наукові записки. № 1 (79). 2021. С. 64-72.
67. Сердечна І.Л. Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Монографія. Хмельницький університет управління та права. Хмельницький.: ФОП Мельник А.А., 2018. 227 с.
68. Сердечна І.Л. Шлюбний договір та спадковий договір: порівняльно-правовий аналіз. Аналітично- порівняльне законодавство. Електронне наукове видання. №1. 2024. С.234-238.
69. Сердечна І. Л. Інші члени сім'ї та родичі як суб'єкти сімейних правовідносин. Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів : монографія / М. В. Бориславська, В. А. Ватрас, С. Д. Гринько [та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гринько. Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2016. С.101-127.
70. Сердечна І. Л. До питання про поняття «член сім'ї» в сімейному праві : нормативний та доктринальний підходи. Університетські наукові записки. 2014. №4 (52). С.88–95.
71. Сердечна І. Л. Мачуха, вітчим та пасинок, падчерка як учасники сімейних правовідносин. Часопис цивілістики . Випуск 28. 2018. С. 93-96.
72. Сердечна І. Л. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин між іншими членами сім'ї та родичами. Університетські наукові записки. 2014. № 2 (50). С. 158–167.
73. Сердечна І. Л. Поняття та ознаки правовідносин між іншими членами сім'ї та родичами. Часопис цивілістики. 2015. №19. С. 37–40.
74. Сердечна І. Л. Права інших членів сім'ї та родичів при усиновленні дитини. Електронне науково-практичне фахове видання. Журнал східноєвропейського права. 2015. № 21. С. 128–136. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/serdechna_21.pdf
75. Сердечна І. Л. Права та обов'язки фактичного вихователя та дитини. Університетські наукові записки. 2016. №4 (60). С. 38–44.

76. Сердечна І. Л. Самозахист особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів. Університетські наукові записки. 2018. № 3-4. С. 117–127.
77. Сердечна І. Л. Становлення інституту особистих немайнових прав членів сім'ї та родичів на українських землях. Університетські наукові записки. 2013. №4 (48). С. 199–205.
78. Сердечна І. Л. Юрисдикційна форма захисту сімейних прав. Університетські наукові записки. 2019. № 3 (71). С. 170–183.
79. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 200 с. URL:https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Sim-Pravo.pdf
80. Сімейне право України: Підручник. За заг. ред. В.І. Борисової, І.В.Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 264 с.
81. Сімейне право України: Підручник. За ред. В.С.Гопанчука. К.: Істина, 2002. 304 с.
82. Сімейне право України: Підручник. За ред. Ю.С.Червоного. К.: Істина, 2004. 464 с.
83. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. І.В. Жилінкової. Х.: Ксилон, 2008. 855 с.
84. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. С.Я. Фурси. К.: КНТ, 2008. 1248 с.
85. Харитонов Є.О. Цивільне і сімейне права України: Навчально-практичний посібник. За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. Х.: Одіссей, 2003. 856 с.
86. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://mon.gov.ua> — Веб-сайт Міністерства освіти і науки України
2. <http://npu.in.ua/> — Нотаріальна палата України
3. <http://www.ccu.gov.ua/uk/index> — Конституційний Суд України.
4. <http://www.freefullpdf.com/> — База даних наукових публікацій
5. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/> — Наукова періодика України на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
6. <http://www.president.gov.ua/documents/> — Офіційні документи на Офіційному представництві Президента України.
7. <https://reyestr.court.gov.ua/> — Єдиний державний реєстр судових рішень.
8. <https://minjust.gov.ua/> — Міністерство юстиції України.
9. <https://nrfu.org.ua/> — Веб-сайт Національного фонду досліджень України
10. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> — Верховний Суд.
11. <https://www.kmu.gov.ua/> — Урядовий портал.
12. <https://www.scopus.com> — Наукометрична база даних Scopus
13. <https://www.webofscience.com> — Наукометрична база даних Web of Science
14. <https://zakon.rada.gov.ua/laws> — Законодавство України на сайті Верховної Ради України.